

Lyčių lygybė švietime: vaikinų galimybės rinktis netradicines profesijas

Vilana Pilinkaitė-Sotirovič

Lietuvos socialinių tyrimų centras, mokslo darbuotoja, daktarė

Lithuanian Social Research Center, Research Fellow, Dr.

A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius

El. paštas ces@ces.lt

Šiame straipsnyje pateiktos profesinio orientavimo metodinių priemonių turinio analizės išvalgos, siekiant atskleisti, kaip lyčių lygybės diskursai konstruoja galimybes vaikinams rinktis profesijas, susijusias su globos sfera (darželių auklėtojai, ikimokyklinio ugdymo mokytojai, socialiniai darbuotojai, slaugytojai ir kt.). Lyčių nelygybės švietime problematikos tyrimai dažnai akcentuoja lyčių stereotipų ir kultūrinių normų poveikį moterims renkantis vyrų dominuojamus fizinius ir technologinius (STEM) mokslus. Lyginamojoje ES šalių studijoje apie vyrų vaidmenis lyčių lygybės politikoje (Scambor et al., 2013) prieita prie išvados, kad merginų užimtumas „vyriškose“ švietimo srityse gerokai išaugo, o vaikinams trūksta paramos rinktis netipines vyrų profesijas. Straipsnyje, taikant kritinę diskurso analizę profesinio orientavimo metodinių priemonių medžiagos turiniui (www.mukis.lt) tirti, atskleista, kad vadinamosios globos profesijos yra nematomos karjeros ugdymo turinyje. Karjeros ugdymo medžiagoje, skirtoje mokytojams ir moksleiviams, vyrauja lyties požiūriu neutralus ir lyčių skirtumus pabrėžiantis diskursai, kurie reprodukuoja tradiciškai suvokiamas kultūrinės nuostatas apie merginų ir vaikinų karjeros pasirinkimus, motyvaciją ir reprezentaciją. Iš esmės reprodukuojama horizontali lyčių segregacija, merginoms priskiriant globos sferas, o vaikinams – aukštųjų technologijų, transporto ir kt. „vyriškąsias“ profesijas. Tokiu būdu lytis dekonstruojantis diskursas nėra integruotas profesijų pasaulyje.

Pagrindiniai žodžiai: lyčių lygybė, netradicinės profesijos, ugdymas karjerai, lyčių lygybės diskursai, globos ekonomika.

Ivadas

Akademinėje literatūroje atkreiptas dėmesys, kad formuojant lyčių lygybės politiką ilgą laiką buvo analizuojama moterų padėtis įvairiose ekonominio, politinio ir socialinio gyvenimo sferose: moterų užimtumo ir atlyginimų skirtumų klausimai, vertikali ir horizontali darbo rinkos segregacija, netolygus moterų reprezentavimas politinių ir ekonominių sprendimų priėmimo srityje, smurtas prieš moteris ir kt. Analizuojant šias struktūrines problemas atskleidžiamas

neigiamas poveikis moterų gyvenimo kokybei ir ieškoma sprendimų, padedančių moterims siekti ekonominio ir politinio savarankiškumo ir keisti moterims priskiriamus socialinius vaidmenis visuomenėje (Verloo, Lombardo, 2007). Esant gausybei mokslinių tyrimų, lyčių lygybės politikos poveikis vyrų gerovei buvo neįvertintas (Holter, 2014). Kintantys vyrų vaidmenys šiuolaikinėse ekonomikose rodo, kad jie aktyviau imasi vaiko priežiūros, buities naštos pasidalijimo išpareigojimų ir palaipsniui

linę atsisakyti vienintelio šeimos maitintojo vaidmens (Šumskaitė, 2014; Tereškinas, 2011; Scambor et al., 2013). Tačiau mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad kultūrinių normų, susijusių su vyrų vaidmenimis, kaita vyksta labai lėtai ir patiria nemažai iššūkių, palyginti su moterų vaidmenų kaita (Scambor et al., 2016). Visuomenėje vyraujančios normos, lūkesčiai ir lyčių stereotipai trukdo vyrams keisti socialinius vaidmenis. Vyras, einantis vaiko priežiūros atostogų ar dirbantis su globa susijusiose ekonomikos sferose, gali būti pašiepiamas, abejojama jo pasirinkimu dirbti šioje srityje ar net baiminamasi dėl galimų grėsmių globotiniams (pradinių klasių vaikams, darželinukams ir pan.) (Scambor et al., 2016).

Pastaraisiais metais atliktos apklausos rodo, kad moterų ir vyrų karjeros perspektyvos išlieka nepakitusios. Merginos 4,4 karto dažniau negu vaikinai linkusios rinktis karjerą sveikatos ir socialinėje srityje, o vaikinai 1,3 karto dažniau nei merginos renkasi mokslininko ar inžinieriaus karjerą (OECD, 2017). ES šalių patirtis rodo, kad horizontali segregacija tiek švietime, tiek darbo rinkoje išlieka beveik nekintanti per pastaruosius dešimt metų ir vyrai, dirbantys socialinio darbo ir sveikatos sferose, sudaro mažiau nei 10 procentų (Scambor et al., 2013).

Panašios tendencijos egzistuoja ir Lietuvoje (Lietuvos statistikos departamentas, 2017; Zalenienė et al., 2013). Moterys vis dar renkasi profesijas vadinamosiose „feminizuotose“ sferose – švietimo (88 %), socialinio darbo ir socialinės gerovės (84 %); sveikatos apsaugos (79 %) ir humanitarinės krypties mokslų srityse (76 %), o vyrų pasirinkimas linksta link inžinerijos (84 %), transporto (81 %) ir informacinių technologijų (86 %), žemės ūkio ir veterinarijos (62 %) (Lietuvos statistikos departamentas, 2017). Formuojant moterų ir vyrų lygių ga-

limybių politiką švietimo srityje atkreiptas dėmesys, kad reikia keisti lyčių stereotipus švietimo programose ir skatinti moksleivius rinktis „netradicines moterims ir vyrams“¹ studijų kryptis ir profesijas. Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos veiksmų plane numatyta priemonė papildyti metodinę profesinio orientavimo medžiagą informacija apie lyčių lygybės aspektą planuojant ir siekiant karjeros, siekiant skatinti merginas ir vaikus rinktis „netradicines moterims ir vyrams“ studijų kryptis, profesijas (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2015, p. 9–10). Svarstant, kaip spręsti susidariusią situaciją, dažnai pabrėžiamos kultūrinės normos ir tradiciniai lyčių socialiniai vaidmenys, kurie trukdo moterims rinktis karjerą technologijų ir tikslųjų mokslų srityje (STEM) (Leona- vičius, Tereškinas, 2011), tačiau diskusijų, kodėl vyrai nesirenka globos ekonomikos profesijų, vis dar pasigendama.

Tyrimo objektas: vaikinų skatinimo rinktis globos ekonomikos profesijas perspektyvos ugdymo karjerai procese.

Tyrimo tikslas: analizuojant profesinio orientavimo metodinių priemonių tekstus ir vaizdinę medžiagą, atskleisti lyčių lygybės diskursų konstruojamą profesijų pasiskirstymą pagal lytis ir vaikinų galimybes rinktis netipines profesijas.

Tyrimo uždaviniai: atsakyti į klausimus, kaip konstruojama lyčių reprezentacija profesijų pasaulyje, kokios profesijos dominuoja ir kokios yra nematomos profesinio orientavimo metodinėse priemonėse, kokios kultūrinės lyčių nuostatos ir normos vyrauja, formuojant merginų ir vaikinų netradicinių profesijų pasirinkimus.

¹ „Netradicinė karjera“ apima tas profesijų sritis, kuriose tos pačios lyties atstovų yra mažiau negu 30 proc. (Lyčių lygybės aspektas mokinių ugdyme karjerai, p. 5).

Lyčių lygybės tyrimų problematika švietime: vaikinių galimybės rinktis netipines profesijas

Lyčių lygybės švietime problematika tyrimuose dažniausiai analizuojama atskleidžiant merginų patiriamas kliūtis dėl lyčių stereotipų ir kultūrinių prietarų siekiant daryti karjerą netradicinėse merginoms srityse, kaip antai fiziniai ir technologiniai mokslai (Urbonienė, 2011). Merginos susilaukia neigiamų mokytojų, tėvų ir bendraminčių reakcijų, nuomonių ir požiūrių dėl netradicinių profesijų pasirinkimo (Novelskaitė, Purvanecienė, 2011). Nepaisant to, kad moterys dažniau renkasi socialinių mokslų krypties profesijas, nežymiai jų skaičius didėja techniniuose ir tiksluosiuose moksluose.

Negausūs tyrimai apie vaikinių karjeros pasirinkimus globos ekonomikos sferose nurodo panašias priežastis ir kliūtis jiems rinktis netipines profesijas. Jiems trūksta tėvų, mokytojų ar bendraamžių palaikymo. Ypač pasigendama profesinio orientavimo gairių, informacijos ir kitų priemonių vaikams daugiau sužinoti apie netradicines jų lyčiai specialybes. Nemotyvuojančiu aspektu laikomas ir profesinio orientavimo konsultacijų trūkumas, kai vaikinai nori ir rengiasi pasirinkti socialinės sferos profesijas (plačiau žr. Scambor et al., 2015, p. 64). Nesant išorinio palaikymo ir skatinimo, vaikams sunku priimti sprendimą rinktis netipines profesijas, nes jos nepateikiamos kaip tinkamos ir priimtinos vaikams.

Aprašytos vyrų patirtys, pasirinkus socialinės sferos profesijas, pateikia argumentus, siekiant pateisinti savo profesinį statusą. Dažniausiai šie vyrai pabrėžia, kad turėjo kitas profesijas, o, jas pakeitus socialinės sferos veikla, pavyko išlikti lyderiais, vadovais ir autoritetais bei pagerinti savo karjeros perspektyvas. Toks pasirinkimo

apibūdinimas atliepia su vyriškumu susijusias normas (Mažeikienė, Dorelaitienė, 2011) ir sustiprina vertikalios segregacijos tendencijas, kai vaikinai, pasirinkę profesijas, susijusias su globos ekonomikos sfera, turi geresnes karjeros galimybes ir užima vadovų pozicijas. Paplitusi praktika, kai vaikinai, pasirinkę netradicines profesijas, turi geresnes karjeros perspektyvas, neskatina lyčių lygybės, o atvirkščiai – dar labiau įtvirtina kultūrinės nuostatos dėl vyrų vadovų vaidmens (Scambor et al., 2015).

Pasak mokslininkų M. Verloo ir E. Lombardo (2007), siekiant lyčių lygybės politikos tikslų, nepakanka, kad vien tik moterys sparčiau integruotųsi į „vyriškas“ ekonomikos, švietimo ir politikos sritis. Nesant tikslingų politikos priemonių, skatinančių vyrus dalyvauti namų ūkio ir globos ekonomikoje, lyčių lygybės tikslai sunkiai bus įgyvendinti (Meier et al., 2007; Andrikiene, Vaičiūnienė, 2016). Kai ne tik moterys pretenduoja į vyriškas darbo vietas, bet ir vyrai renkasi vadinamąsias „feminizuotas“ globos profesijas ir darbo vietas, iš esmės gali keistis lyčių vaidmenų stereotipai ir griežtas vyriškumo normos suvokimas. Tai gali sudaryti sąlygas alternatyvių vyriškumo formų atsiradimui ir interpretacijai (Scambor et al., 2015). Šiame straipsnyje analizuojama, kaip švietimo politikos išipareigojimai lyčių lygybės srityje keisti lyčių stereotipus švietimo programose ir skatinti moksleivius rinktis netradicines moterims ir vyrams profesijas yra integruoti į ugdymo karjerai metodinių priemonių medžiagos turinį.

Teorinė ir metodologinė tyrimo prieiga

Feministinėje akademinėje literatūroje, analizuojant lyčių lygybės turinį, pažymimas diskursų poveikis konstruojant lyčių

lygybės daugiasluoksnes prasmes, reikšmių artikuliacijos procesus ir požiūrius. Mokslininkų C. Bacchi, M. Verloo, E. Lombardo, P. Meier ir kt. teigimu, diskursai modeliuoja požiūrį į lytį, lyčių vaidmenis ir normas ir formuoja konkrečias sąlygas politikos priemonėms ir konteksto pokyčiams (Bacchi, 1999; Verloo, Lombardo, 2007; Meier, Lombardo, 2008). Lyčių lygybės politikos siekiai skatinti moterų ekonominį savarankiškumą iliustruoja poveikį suvokimui, kad moterų visišką užimtumą viešojoje sferoje priimtinas kaip norma daugelyje Europos visuomenių (Scambor et al., 2016). Tačiau švietimo politikoje, nepaisant deklaruojamų lyčių lygybės tikslų, diskursyvinė analizė atskleidžia tradicinius lyčių vaidmenis ir normas. Mokslininkė K. Daskalova, tirdama Bulgarijos švietimo sistemos bruožus ir vadovėlių turinį, atkreipė dėmesį, kad vadovėliuose pateikiama tekstinė ir vaizdinė medžiaga perteikia ne tik dalykines žinias, bet ir politines, socialines ir kultūrinės visuomenės normas ir nuostatas. Moterų reprezentacija, savybės, socialiniai vaidmenys šeimoje ir visuomenėje, pasak mokslininkės, atspindi visuomenės patriarchalines kultūrinės normas, lemiančias moterų subordinacinę padėtį (Daskalova, 2006). Panašias tendencijas pastebėjo Lietuvos mokslininkės A. Novelskaitė ir G. Purvaneckienė (2011), tirdamos merginų karjeros galimybes technologijos moksluose.

Kita vertus, kritinė diskursų analizė atskleidžia, kokie viešosios politikos aspektai nėra laikomi svarbiais ar aktualiais ir neįtraukiami į politikos programas, veiksmų planus ir priemones (Kvist, Peterson, 2010). Pavyzdžiui, vyrų įsitraukimo į vaiko priežiūros praktikas kaip lyčių lygybės politikos tikslo raiška diskursyviniame lygmenyje palapsniui tampa norma. Moksliniuose tyrimuose šios praktikos siejamos ir su he-

gemoninio vyriškumo normų ir vyrų kaip šeimos maitintojų (angl. *breadwinners*) vaidmenų kaita (Scambor et al., 2016; Tereskinas, 2011; Šumskaitė, 2014). Tačiau pastebima, kad požiūrio į vyrų užimtumą „feminizuotose“ globos ekonomikos sferose pokyčių neįvykę, nes viešojoje erdvėje vis dar kalbama apie vyrų tėvystės aspektus kaip esminius vyrų vaidmenis lyčių lygybės politikoje, neįtraukiant kitų ekonomikos, politikos ir socialinio gyvenimo sričių (Scambor et al., 2016).

Analizuojant lyties, socialinių vaidmenų ir normų artikuliacijos ir reikšmių konstravimo procesus, moksliniuose tyrimuose išskiriami trys lyčių lygybės analizės diskursai: įtraukimas (angl. *inclusion*), apvertimas (angl. *reversal*) ir pakeitimas (angl. *displacement*) (Verloo, Lombardo, 2007). **Įtraukimo požiūris** pagrįstas lyties požiūriu neutralia (angl. *gender-neutral*) nuostata, kad kiekvienas asmuo, nepriklausomai nuo lyties, turi būti traktuojamas pagal tuos pačius principus, normas ir galimybes ir turėti lygias teises. Remiantis šiuo požiūriu, moterims suteikiamos tokios pat teisės kaip ir vyrams, formuojama lyties požiūriu tariamai neutrali politika, kuri skatina moteris siekti esamos normos ir vertina jas taip, tarsi jos būtų vienodos su vyrais. Toks lyčių lygybės aiškinimas remiasi patriarchaliniu modeliu, kuriame tradicinis vyrų vaidmuo vertinamas kaip norma, o moterims turi būti palengvinta pritaipyti prie šio modelį reprezentuojančios tvarkos. Iš esmės, lyties požiūriu neutralūs diskursai reprodukuoja heteronorminio vyriškumo sampratą (Meier, Lombardo, 2008).

Vadovaujantis **apvertimo požiūriu** pagrindine lyčių nelygybės problema laikomas vyriškumo normų, kurias moteris turi imituoti arba prie kurių prisitaikyti, dominavimas. Moterų ir vyrų skirtumų

pripažinimas ir jų vienodas traktavimas yra esminis analizės tikslas. Todėl siūloma formuoti politiką, kuri leistų deramai įvertinti ir nehegemonines (moterų) tapatybes ar nuo egzistuojančios normos besiskiriančias jų patirtis. Nors vyrų norma kritikuojama, tačiau šis požiūris pernelyg remiasi moterų ir vyrų biologiniais skirtumais, ilgainiui juos normalizuojant ir tokiu būdu nukrypstant nuo lyčių lygybės tikslų (Meier, Lombardo, 2008). **Pakeitimo (transformuojantis) požiūris** siūlo kritiškai vertinti visą lyčių tvarką ir ragina iš esmės keisti (transformuoti) lyčių vaidmenis ir jų kultūrinius kodus. Mokslininkai atkreipia dėmesį į tai, kad formuojant lyčių lygybės politiką būtų taikomas transformuojantis požiūris į vyriškumą ir moteriškumą bei lyčių vaidmenis, atsisakant kultūriškai nusistovėjusių lyčių stereotipinių nuostatų ir normų.

Šie trys lyčių lygybės diskursai pasitelkti analizuojant profesinio orientavimo metodinių priemonių tekstinę ir vaizdinę medžiagą, sukurtą įgyvendinant 2007–2013 m. ESF antrojo etapo projektus (www.mukis.lt): dvi autorių V. Stanišauskienės ir A. Naseckaitės parengtas metodines priemones „Ugdymas karjerai: mokinio knyga“ ir „Ugdymas karjerai: mokytojo knyga“, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro parengtas gaires „Lyčių lygybės aspektas mokinių ugdyme karjerai“ ir vaizdinę medžiagą, skirtą moksleiviams susipažinti su profesijomis: 101 profesijų nuotrauką², 50 septynių minučių trukmės filmukų „Pasimatuok profesiją“³, 15 filmukų „Vyrų ne moterų profesijos – kur dėti

kablelį“⁴. Tyrimas atliktas 2017 m. liepos–lapkričio mėn.⁵ Tiriant diskursyvines raiškas ir pavyzdžius, siekiama atskleisti diskursų poveikį lyčių ir profesijų reprezentacijai. Artikuliuojamų vaikinių ir merginų lūkesčių, savybių, motyvacijos ir vertybinių nuostatų analizė padės paaiškinti profesijų pasiskirstymo lyčių aspektu tendencijas ir perspektyvas vaikinams rinktis profesijas globos ekonomikos srityje. Taigi, profesinio orientavimo metodinės medžiagos turinio analize siekiama papildyti ankstesnių tyrimų išvalgas, kur atskleidžiamos moksleivių patirtys, suteikiant jiems patiems galimybes pasisakyti interviu metu ir informuoti apie paskatas ir trukdžius renkantis netipines profesijas (Domeikytė, 2010; Novelskaitė, Purvaneckienė, 2011; Stanišauskienė, Urbonienė, 2017).

Tyrimo rezultatai

Analizuojamų tyrime ugdymo karjerai metodinių priemonių (Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012a; Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012b) tikslas – padėti jaunam žmogui susikurti savo karjeros viziją ir jos siekti. Abiejose knygose trumpai pristatomi teoriniai ugdymo karjerai apibendrinimai ir pateikiama praktinė medžiaga: įvairios užduotys, pavyzdžiai, testai ir dėlionės siekiant padėti moksleiviams išsiaiškinti asmeninius norus, siekius ir galimybes bei ugdyti įgūdžius planuoti ir įgyvendinti

⁴ MUKIS. LT. Vyrų ne moterų profesijos. Kur dėti kablelį. Prieiga per internetą: <<http://www.mukis.lt/lt/vyru-ne-moteru-hgad.html>>.

⁵ Tyrimas atliktas Lygių galimybių plėtros centrui įgyvendinant ES finansuojamą projektą „Z kartos vaikinais renkami profesijas socialinėje sferoje“ (*Boys in Care – Strengthening boys to pursue care occupations*) (sutarties Nr. JUST/2015/RGEN/AG/ROLE/9649), kurio tikslas – skatinti vaikus rinktis profesijas socialinėje sferoje, keisti lyčių stereotipus ir požiūrį ir stiprinti nuostatą, kad darbas socialinėje srityje praturtina vyriškumo sampratą (plačiau žr. <http://gap.lt/projektai/z-kartos-vaikiniai-renkasi-profesijas-socialineje-sferoje-2/>).

² MUKIS.LT. Profesijų nuotraukos. Prieiga per internetą: <http://www.mukis.lt/lt/profesiju_nuotraukos.html>.

³ MUKIS.LT. Profesijų filmai. Prieiga per internetą: <http://www.mukis.lt/lt/profesiju_filmai.html>.

karjeros planus. Didele dalimi metodinės profesinio orientavimo medžiagos tekstas pateiktas lyties požiūriu neutralia kalba. Toks lyties požiūriu neutralumas suponuoja siekį užtikrinti vienodas galimybes merginoms ir vaikinams įgyti reikalingų žinių ir įgūdžių renkantis profesiją ir atsižvelgiant į asmeninius poreikius.

Iš esmės lyties aspektas atsiranda, kai pristatomi konkretūs pavyzdžiai ir aprašymai apie merginų ir vaikinių strategijas ir argumentus renkantis profesijas. Atkreiptinas dėmesys, kad išlaikyta pusiausvyra

tarp moterų ir vyrų reprezentacijos, pateikiant aptariamoje medžiagoje konkrečius pavyzdžius apie savęs pažinimą, profesijos pasirinkimo gaires, karjeros planavimą ir realizavimą. Nepaisant šios pusiausvyros, pateiktų pavyzdžių turinys atskleidžia lyčių skirtumus pabrėžiančias nuostatas dėl specialybių, merginų ir vaikinių socialinių vaidmenų ir lūkesčių visuomenėje. 1 lentelėje pateiktas pavyzdžių apie merginų ir vaikinių savybes, motyvaciją, sprendimo priėmimo būdus, profesijų pasirinkimą ir vertybines nuostatas apibendrinimas.

1 lentelė. *Metodinės medžiagos pavyzdžių analizės apibendrinimas*

	MERGINOS	VAIKINAI
Savybės	Abejojimas dėl galimybių ir teisingo sprendimo pasirinkimo, polinkis į kūrybiškumą ir tobulėjimą, nuotykių troškimas, savigarba, tėvų nuomonės ir pritarimo paisymas	Atkaklumas, atsakingumas, polinkis vadovauti ir lyderiauti, savarankiškumas, gebėjimas įveikti kliūtis, stipri valia
Motyvacija	Padėti žmonėms (išgelbėti pasaulį), bendrauti su vaikais, mokytis Lietuvoje, pasirinkimas priimtinas tėvams, pritaikyti vidinį ir tarpasmeninį intelektą, gyventi nedideliam mieste, lankstus darbo grafikas	Uždirbti daug pinigų (daugiau nei vidurkis), gyventi sostinėje, nuolat važinėti į komandiruotes užsienyje, darbą derinti su asmeniniu gyvenimu, panaudoti puikias anglų kalbos žinias, realizuoti savo loginį mąstymą, dirbti srityje, kurios paklausa didėja, dirbti su skaičiais ar kt. duomenimis
Sprendimų priėmimas	Intuityvus ir priklausomas (nemiega naktimis, neturi ramybės, graužia klausimas, kur pasirinkti studijuoti, draugai ir tėvai pataria; nenori nuvilti tėvų ir pritaria tėvų norui, nepaisydama savo troškimų)	Racionalus (karjeros centras, konsultacija, profesijų sąrašas, įvertina savo galimybes, pasirenka profesiją pagal nustatytus kriterijus)
Profesijos	Gyvenimo būdo žurnalo vyr. redaktorė, žurnalo „Panelė“ darbuotoja, slaugytoja, vaikų gydytoja	Automobilių mechanikas, inžinierius, įmonės vadovas, sėkmės lydimas teisininkas, architektas, programuotojas
Vertybės	Vidinė harmonija (sutarti su pačiu savimi); tvarka (ramybė, aiškumas, stabilumas, pastovumas); ekonominis saugumas (pastovumas, pakankamos pajamos); prisirišimas (meilė, rūpestis, stabilūs santykiai, ištikimybė)	Pripažinimas (galimybė būti garsiam, gerai žinomam); laisvė (nepriklausomybė, autonomija); asmeninis tobulėjimas

Šaltinis: pagal Stanišauskienę, Naseckaitę, 2012a ir Stanišauskienę, Naseckaitę, 2012b; sudaryta autorės.

Šių pavyzdžių analizė iliustruoja, kad merginų ir vaikinų lūkesčiai, savybės ir vertybės pristatomi ir interpretuojami siekiant sustiprinti skirtingus aspektus, renkantis profesijas. Merginos parodomos kaip labiau linkusios pasirinkti meninės, humanitarinės ir socialinės pakraipos studijas, nes tai, pasak metodinių priemonių autorių, dažniausiai atitinka jų savybes (polinkis į kūrybiškumą, tobulėjimą ir saviraišką) ir vertybines nuostatas (vidinė harmonija, ramybė, stabilumas, prisirišimas, meilė, ištikimybė). Vaikinų savybės pateikiamos visiškai priešingos: jie yra atkaklūs, linkę vadovauti, realizuoti savo gebėjimus ir būti lyderiais potencialą turinčiose ekonomikos srityse. Jų profesinis pasirinkimas nesiejamas nei su socialine, nei su humanitarine sritimi. Jie linkę rinktis „vyriškas“ profesijas, kaip antai inžineriją, informacines technologijas, transporto ir mašinų pramonę, rinkodarą. Taip pat vaikinai labiau linkę galvoti apie vadovo karjerą.

Skirtingai apibūdinamos ir pateikiamos merginų ir vaikinų savybės ir sprendimų priėmimo būdai taip pat pabrėžia dominuojančias kultūrinės vyriškumo ir moteriškumo normas kaip savaimė suprantamas. Vaikinai racionaliai pasirenka karjeros sritį, pasikliauja įgytomis žiniomis ir įgūdžiais, įvertina savo pasiekimus, turi ambicijų ieškoti ir atrasti naujų perspektyvų užsienyje: „<...> įvertinau savo pažangumo rodiklius, preliminarinius egzaminų rezultatus, profesijų perspektyvas, galimybes įstoti į nemokamą vietą ir t. t. <...> Tada pasiėmiau didelį popieriaus lapą ir prie kiekvienos specialybės surašiau visus „už“ ir „prieš“, suskaičiavau, kur ko daugiau, ir apsisprendžiau“ (Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012a, p. 104–105). Merginų pasirinkimas formuojamas kaip priešingybė vaikinų vizijai ir nuostatoms. Jos abejoja, klauso draugų ir tėvų patarimų arba bando realizuoti

tėvų neįgyvendintas svajones. Skirtingai nei vaikinai, merginos vaizduojamos, kad priima sprendimus neanalizuodamos savo mokymosi rezultatų. Jos linkusios įvertinti socialinę aplinką ir emocinę būseną renkantis universitetus: „mano balai aukšti, turėčiau įstoti į bet kurią universitetą <...>, mano širdis linksta prie Klaipėdos universiteto <...>. Nerealus jausmas, tokia gera aura, tokie šviesūs žmonės, o ir dangus, rodos, daug aukštesnis nei mano miestyje“ (Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012a, p. 104–105).

Metodinėje medžiagoje skirtingai pateikiama merginų ir vaikinų motyvacija ir kriterijai, kuriais remiantis svarstoma apie profesinę karjerą. Merginų motyvacija pagrįsta noru suteikti pagalbą („galimybė padėti žmonėms, išgelbėti pasaulį“), bendrauti su vaikais ir jaunimu („pritaikyti savo vidinį ir tarpasmeninį intelektą“), dirbti kūrybinį darbą („galimybė nuolat kurti, nenuobodžiauti“), dirbti saugioje aplinkoje („gyventi nedideliame mieste“) ir turėti galimybes kurti šeimą („lankstus darbo grafikas“). Vaikinų motyvacija paremta racionali karjeros augimo perspektyva („uždirbti daug pinigų“, „dirbti srityje, kurios paklausa didėja“, „lengvai derinti darbą su laisvalaikiu“), galimybe realizuoti sukauptas žinias („panaudoti puikias anglų kalbos žinias“), noru tyrinėti, atrasti („realizuoti savo loginį mąstymą“) ir įgyti patirties kitose šalyse („nuolat važiuoti į komandiruotes užsienyje“) (Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012a, p. 111).

Aprašant pavyzdį, kaip puikiai besimokanti mergina sprendžia dėl humanitarinės pakraipos specialybės ar ekonomikos pasirinkimo, paminima tėvų nuomonės svarba renkantis profesiją. Nors mergina turi siekti realizuoti literatūrinius gebėjimus, ji rengiasi studijuoti prestižiniame universitete eko-

nomikos mokslus, ką pataria ir tėvai. Šiame aprašyme, kaip ir kituose pavyzdžiuose, susijusiuose su merginų patirčių aprašymu, atskleidžiama tėvų pozicija patarti, ką rinktis studijuoti. Pavyzdžiuose apie vaikinų patirtis tėvai nėra reprezentuojami kaip poveikį pasirinkimui darantys veikėjai. Tačiau sociologinėse mokslo studijose iliustruojama, kad tėvų palaikymas ar nepalaikymas didele dalimi priklauso renkantis netipines profesijas, tiek merginoms renkantis technologinių sričių karjeros perspektyvas (Novelskaitė, Purvaneckienė, 2011), tiek ir vaikinams – globos ekonomikos profesijas (Scambor et al., 2015).

Analizuojant ugdymo karjerai metodinėje medžiagoje pateiktus pavyzdžius, išryškėja, kad kalbant apie merginas ir vaikus skiriasi kalba, vaizdiniai, emocijos. Merginų ir vaikinų savybės, motyvacija, vertybinės nuostatos atliepia kultūrinės moteriškumo ir vyriškumo normas visuomenėje; su moteriškumo normomis siejami bruožai apima emocingumą, globos, atsidadavimo šeimai, pareigos auginti vaikus ir kitus su šeimine padėtimi susijusius aspektus (Novelskaitė, Purvaneckienė, 2011). Esminiai norminio vyriškumo bruožai apibūdinami kaip gebėjimas uždirbti pinigus, aprūpinti vaikus, juos auklėti, globoti savo partnerę ir turėti lyderio ir vadovavimo įgūdžių (Terėškinas, 2004; Šumskaitė, 2014). Nesant lyčių kultūrinių normų dekonstruojančių pavyzdžių ir įvairias perspektyvas siūlančių aprašymų merginoms siekti karjeros technologinių mokslų srityje, o vaikinams – globos ekonomikos sferoje, metodinių priemonių medžiagos turinyje įtvirtinamos ir reprodukuojamos kultūrinės nuostatos, kas neva tinka merginoms ir vaikinams. Panašios tendencijos, kai kultūriniai lyčių stereotipai nekritiškai reflektuojami ugdymo karjerai metodinėje medžiagoje,

pastebėtos apibendrinant ES šalių – Austrijos, Bulgarijos, Italijos, Slovėnijos ir Vokietijos – profesinio orientavimo metodines priemones. Austrijoje ir Vokietijoje pasiekta tam tikra pažanga, eliminuojant lyčių stereotipus programose ir skatinant ne tik merginas rinktis profesijas fizinių ir technologinių mokslų (STEM) srityje, bet aktyviai dirbama siekiant pritraukti vaikus į vadinamąsias globos ekonomikos profesijas. Kitose šalyse (Bulgarijoje, Italijoje ir Slovėnijoje) nėra nei kritinio požiūrio į lyčių stereotipus profesinės karjeros pasirinkimo ugdyme, nei iniciatyvų siekiant vaikus skatinti rinktis netipines vyrų profesijas (Gärtner et al., 2018).

Bandymai lyčių aspektą integruoti į profesinio ugdymo metodines priemones ir formuoti lyčių kultūrinės normas, keičiančias perspektyvas, atsispindi Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro Ugdymo karjerai skyriaus parengtose 5 puslapių informacinio pobūdžio gairėse *Lyčių lygybės aspektas mokinių ugdyme karjerai* (toliau – Gairės). Trumpos apimties Gairėse apibūdinta, kad moterų netradicinės karjeros pavyzdžiai gali būti inžinerijos, prekybos ir statybos sritys, o vyrų – socialinio darbo, slaugos, pradinio ugdymo sritys. Skatinant moksleivius formuoti požiūrį be išankstinių nuostatų apie „moteriškas“ ir „vyriškas“ profesijas, pristatomi sėkmės pavyzdžiai. Tačiau juose pabrėžiama, kad mamos galėtų aktyviau įsitraukti ir papasakoti mergaitėms apie savo „vyrišką“ profesiją. Tokios istorijos, pasak Gairių autorių, sudarytų prielaidas praktiniam lyčių lygybės ir partnerystės principų įgyvendinimui (p. 5). Sėkmės istorijų konstravimas, atskleidžiant moterų įsiliejimą į „vyrišką“ profesijų sferą, rodo, kad požiūris į lyčių lygybę švietime nepakitęs ir vis dar suprantama kaip poreikis ir galimybė skatinti moteris rinktis

fizinius ir technologinius (STEM) mokslus. Prie to prisideda ir įvairūs vykdyti ir vykdomi projektai, skatinantys moteris rinktis vadinamąją STEM sritį („Women go Tech“, „School education gateway“, „FB: Mothers for STEM“)⁶. Pavyzdžių, kurie skatintų vyrus pasidalyti savo sėkmės istorijomis, dirbant pagal su globa susijusias profesijas, nėra pateikta. Nors Gairėse kritiškai vertinami lyčių stereotipai ir išankstinės nuostatos dėl „moterišku“ ir „vyrišku“ profesijų, vis dėlto įtvirtinama dominuojanti „vyriška“ norma ir su tuo susijęs profesijų „prestižas“, pabrėžiant tik moterų galimybes rinktis inžinerines, technines ir fizinių mokslų profesijas.

Apibendrinant galima teigti, kad, analizuojant profesinio orientavimo metodinės medžiagos tekstus (Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012a; Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012b), atsispindi du pagrindiniai lyčių lygybės diskursai: lyties požiūriu neutralus ir lyčių skirtumus pabrėžiantis. Pastarasis diskursas formuoja merginų ir vaikinių profesijų pasirinkimą, remiantis norminiu moteriškumu ir vyriškumu pagrįstomis nuostatomis. Nepasiūlant mokymo programose platesnio spektro pavyzdžių, patirčių ir įvaizdžių, dekonstruojančių kultūrinės su lytimis susijusias normas, įtvirtinamas su norminiu vyriškumu ir moteriškumu susietas „tinkamos“ karjeros planavimo modelis. Šiame modelyje merginų patirtys siejamos su socialine sfera, o vaikinių – su technologijų sritimi, tokiu būdu sustiprinamas suvokimas apie horizontalų švietimo sferų pasidalijimą tarp moterų ir vyrų. Nepaisant bandymų atkreipti dėmesį į kintančias ga-

limybes merginoms siekti karjeros STEM srityje, pavyzdžių apie vaikinių galimybes rinktis netipines profesijas metodinėje medžiagoje nėra. Ši ugdymo karjerai metodinių priemonių analizė atspindi, kad lyčių skirtumus pažymintis diskursas natūralizuoja lyčių skirtumus ir sustiprina tradicinių lyčių vaidmenų supratimą.

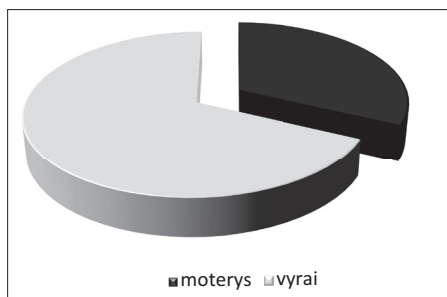
Profesinio orientavimo vaizdinė medžiaga: kokios lyčių ir profesijų reprezentacijos dominuoja

Mokinių ugdymo karjerai informaciniame internetiniame puslapyje paskelbta vaizdinė medžiaga moksleiviams sužinoti apie įvairias profesijas, paskatinti jomis domėtis ir padėti planuoti profesinį pasirinkimą. Moksleiviams pristatoma 50 trumpų 7 minučių trukmės reklaminių filmukų „Pasimatuok profesiją“, 101 fotografija, reprezentuojanti skirtingas profesijas, ir 15 filmukų „Vyrų ne moterų profesijos – kur dėti kablelį“.

Kiekybiškai vertinant vaizdinę informacijos dalį, pastebimas atotrūkis tarp moterų ir vyrų reprezentacijos profesijų filmukuose. Nors visus juos vienija bendras siužetinis sprendimas: trys moksleiviai susitinka su ekspertu sužinoti daugiau apie pristatomą profesiją, tačiau tik maždaug trečdalyje filmukų moterys ekspertės dalijasi savo profesine patirtimi (žr. 1 pav.).

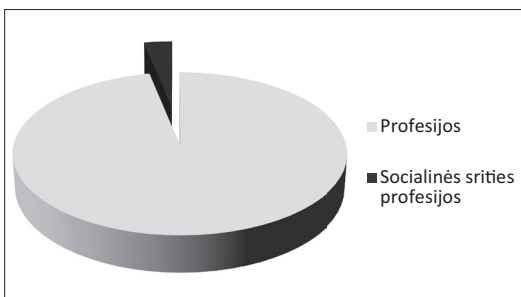
Trumpų reportažų turinio analizė atskleidžia, kad moterys ekspertės dalijosi patirtimi 16-oje iš 50 filmukų, kas sudaro trečdalį (31 proc.) ekspertinio eterio. Toks pat moterų ir vyrų santykis yra ir pasirenkant moksleivių auditoriją reprezentuojančius, ekspertą lankančius jaunuolius. Visuose be išimties filmukuose vizituotojų komandą sudaro du vaikinai ir viena mergina (33,33 proc.). Kitame skyrelyje „Profesijų nuotraukos“ irgi ta pati situacija:

⁶ Prieiga per internetą: <<https://www.womengo-tech.lt/>>, <https://www.schooleducationgateway.eu/lt/pub/experts/role_models_leading_girls_into.htm>, <http://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/naujienos_1/mergaites-skatinamos-rinktis-stemgamtos-technologiju-inzinerijos-ir-matematikosstudijas>.

1 pav. *Moteryų ir vyrų reprezentacija (procentais) vaizdinėje medžiagoje*

Šaltinis: 50 filmukų „Pasimatuok profesiją“ ir 101 nuotrauka; apskaičiuota autorės

2 pav. *Socialinės srities profesijų reprezentacija (procentais) vaizdinėje medžiagoje*

Šaltinis: 50 filmukų „Pasimatuok profesiją“ ir 101 nuotrauka; apskaičiuota autorės

iš 101 profesijas pristatančios nuotraukos moterys pavaizduotos 34-iose (33,66 proc.). Moterys nėra visiškai ignoruojamos, tačiau jų atstovavimas nesiekia net žemutinės lyčių pusiausvyros ribos – 40 proc. Taip vizualinės reprezentacijos lygmeniu formuojama nuostata, kad profesijos pasaulyje „natūraliai“ dominuoja vyrai (ir kaip darbo ieškantys jaunuoliai, ir kaip savo srityje įsitvirtinę ekspertai).

Pristatant profesijas filmukuose ir profesijų fotografijose, vadinamosios globos ekonomikos sritys, kuriose moterų užimtumas yra didžiausias, reprezentuojamos labai nežymiai – tik 4 proc. visų pateiktų profesijų (žr. 2 pav.). Lietuvos statistikos duomenys rodo, kad moteriškiausia ekonominės veiklos sritis yra žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas, kur moterys sudarė 85,3 proc. visų darbuotojų (Lietuvos statistikos departamentas, 2017, p. 46). Toks šių profesijų nematomumas suponuoja nuostatą, kad jos nėra svarbios ir patrauklios jaunimui, todėl neturėtų būti raginama jas pasirinkti.

Su globa susijusių profesijų nuotraukos yra tik 4 iš 101 nuotraukos, t. y. 3,96 proc. visų nuotraukų. Visose nuotraukose šias profesijas (masažuotojo, neigaliųjų reabilitacijos specialisto, slaugytojo, socialinės

rūpybos darbuotojo) reprezentuoja moterys. Skyrelyje „Neįprastos šių dienų profesijos“, kuris skirtas pradinėms klasių vaikams, nėra pristatoma jokia su globa susijusi profesija. Filmukuose apie profesijas moterys ekspertės pristato savo specialybes medicinos mokslų srityje, chemijos technologijų, maisto ir tekstilės pramonės, ekologinio ūkio, kelionių organizavimo srityse. Daugiausia profesijos pristatomos informacinių technologijų, nanotechnologijų, fizinių mokslų, inžinerijos, transporto, miškų ūkio, energetikos srityse. Šias specialybes pristato vyrai ekspertai. Į 50 filmukų ciklą „Pasimatuok profesiją“ buvo įtrauktas tik vienas siužetas, iš dalies priskirtinas globos sferai, kuris pasakojo apie kineziterapeuto darbą ir kurį pristatė moteris ekspertė. Profesijų nuotraukų ir filmukų kiekybinė analizė rodo, kad dominuoja profesijos technologijų, fizinių mokslų, transporto, energetikos srityse, kurias dažniausiai reprezentuoja vyrai. Tendencijos vaizduoti moteris, dirbančias technologijų srityje, atspindi lyčių lygybės švietime tikslų suvokimą apie moterų užimtumą STEM srityje.

Tenka pastebėti, kad lietuviškoje moksleiviams profesijas pristatančioje medžiagoje vyrai nėra vaizduojami kaip atstovaujan-

tys globos profesijoms. Kultūrinių normų darbo rinkoje „laužymas“ labiau siejamas su moterų integracija į vyrų dominuojamas tikslųjų ir fizinių mokslų (chemijos technologijų, audiometrijos įrangos, molekulinės biologijos) profesijas. Bendras tendencijas šiek tiek pakoreguoja tik užsienio šalyse sukurti filmukai, kurie taip pat skelbiami internetinės svetainės skyrelyje „Vyrų ne moterų profesija – kur dėti kablelį“. Iš 15-os filmukų 13 iliustruoja moterų profesinį kelią „vyriškose“ darbo sferose (suvirintoja, traukinio mašinistė, inžinierė ir pan.) ir 2 reprezentuoja vyrus globos ekonomikos srityje: pradinių klasių mokytojas⁷ ir slaugytojas⁸. Vyrų reprezentuojamos globos ekonomikos sritys sudaro vos 13,33 proc. tame skyrelyje sudėtos profesinio orientavimo medžiagos. Abiejuose filmukuose mėginama pabrėžti kalbinamų herojų „vyriškumą“. Vaizdinėje medžiagoje apie slaugytojus svarbi vieta tenka faktui, kad vienas iš respondentų anksčiau dirbo gaisrininku, jo poveikį sustiprinant vaizdiniu tarpu (nuotrauka). Toks vaizdavimas iš dalies atliepia atlikto tyrimo apie vyrus socialinius darbuotojus išvalgas, kad į socialinės srities profesijas ateinama ne pirmu pasirinkimu (Mažeikienė, Dorelaitienė, 2011). Antra vertus, kai vyrai slaugytojai ar vyrai vaikų darželio auklėtojai matomi tik užsienyje sukurtuose filmukuose, sustiprinamas įspūdis, kad tai yra ne vietinis reiškinys, o labiau užsienyje paplitusi praktika.

Išvados

Šiame straipsnyje, taikant lyčių lygybės diskursų teorinę ir metodologinę prieigą, anali-

zuojamas metodinės profesinio orientavimo medžiagos turinys, kuris atskleidžia vyraujančią lyties požiūriu neutralią („įtraukimo požiūris“) ir lyčių skirtumus pabrėžiančią („apvertimo požiūris“) diskursų perspektyvą. Šie diskursai artikuliuoja vyraujančias kultūrinės normas, susijusias su moterims ir vyrams „tinkamomis“ profesijomis, ir natūralizuoja horizontalų profesijų, o ilgainiui ir darbo rinkos pasiskirstymą tarp merginų ir vaikų, merginoms priskiriant socialines globos sritis, o vaikams – technologijų, transporto ir kitas su fiziniais mokslais susijusias sritis. Lyčių lygybės tikslai profesinio orientavimo procese iš dalies susiejami su moterų galimybėmis integruotis į STEM sritį, taip sustiprinama vyrų dominavimo norma, skatinant merginas siekti esamos normos. Tyrimas leidžia daryti išvadą, kad profesijų pasaulyje palaikoma lyčių tvarka, kuri remiasi hegemoninėmis vyriškumo normomis ir jas reprodukuoja. Mokslininkai Lietuvą priskiria visuomenėms, kurioms būdinga patriarchalinė ir paternalistinė lyčių tvarka, pasižyminti tradiciniu lyčių vaidmenų supratimu ir esamų lyčių santykių natūralizavimu (Bučaitė-Vilkė et al., 2012, p. 30–31). Šios išvalgos atsispindi ir ugdymo karjerai procese.

Analizuojant profesinio orientavimo metodinę medžiagą siekta nagrinėti, kaip vaikinai skatinami rinktis netipines jiems profesijas globos ekonomikos sferoje. Tačiau dekonstruojančio tradicinius vyrų socialinius vaidmenis ir kultūrinės normas diskurso („pakeitimo požiūris“) pavyzdžių aptikti nepavyko ir vyrų įtraukimo į globos ekonomikos sferą perspektyvos nėra integruotos į lyčių lygybės diskursą. Vaizdinės ir tekstinės medžiagos analizė rodo, kad socialinės srities profesijos (pradinių klasių mokytojai, ikimokyklinio ugdymo specialistai, slaugytojai ir socialiniai darbuotojai)

⁷ MUKIS.LT. Male teachers (primary). Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=CE7Cqtd7yrY>>.

⁸ MUKIS.LT. Why not men in nursing. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=9RoEbffiCFA>>.

sudaro mažiau nei 4 procentus visos medžiagos (filmukai, nuotraukos, metodinių priemonių tekstinė medžiaga) ir iš esmės yra nematomos. Tik moterys reprezentuoja globos ekonomikos profesijas. Tokia šios srities profesijų (ne)reprezentacija suponuoja nuostatą dėl jų nematomumo ir nesvarbumo (angl. *silence discourse*) ugdymo karjerai metodinėje medžiagoje. Nesant alternatyvių globos ekonomikos pristatymo pavyzdžių ir paskatinių, kad šios

srities profesijos patrauklios ir tinkamos vaikams, sunkiai tikėtina, kad vaikinai rinksis socialinės srities profesijas. Globos ekonomikos nereprezentacija patvirtina mokslininkų išvagas, kad viešojoje erdvėje trūksta diskusijų apie vyrų užimtumą „feminizuotose“ globos ekonomikos sferose, siekiant lyčių lygybės praktinių tikslų ir nuostatų dėl tradicinių lyčių vaidmenų ir kultūrinių su lytimi susijusių normų kaitos (Scambor et al., 2016).

LITERATŪRA

ANDRIKIENĖ, L.; VAIČIŪNIENĖ, R. (2016). Lyčių nelygybė Lietuvoje: analizė ir vertinimas, remiantis Lyčių lygybės indeksu 2015 (EIGE). *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, Nr. 7(1), p. 33–52.

BACCHI, C. L. (1999). *Women, policy and politics: the construction of policy problems*. London: Sage, 256 p.

BUČAITĖ-VILKĖ, J.; PURVANECKIENĖ, G.; VAITKEVIČIUS, R.; TEREŠKINAS, A. (2012). *Lyčių politika ir gimstamumo ateitis*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 287 p.

DASKALOVA, K. (2006). Education and European women's citizenship: images of women in Bulgarian history textbooks. In S. K. Hellsten, A. M. Holli, K. Daskalova (eds.). *Women's citizenship and political rights*. Palgrave, 2006, p. 107–126.

DOMEIKYTĖ, D. (2010). Vyresniųjų klasių moksleivių lyčių požiūrio skirtumai planuojant studijas. *Santalka. Filologija. Edukologija*, Nr. 18(4), p. 24–35.

GÄRTNER, M.; SCAMBOR, E.; BERNACCHI, E. (2018). *Boys in care: strengthening boys to pursue care occupations. Transnational report*. Prieiga per internetą: <<http://www.boys-in-care.eu>>.

HOLTER, Ø. G. (2014). What's in it for men?: old questions, new data. *Men and Masculinities*, vol. 17(5), p. 515–548. Prieiga per internetą: <<http://vmg-steyermark.at/de/forschung/publikation/studie-role-men-gender-equality>>.

LEONAVIČIUS, V.; TEREŠKINAS, A. (2011). *Lyčių lygybė moksle. Dokumentų ir tyrimų apžvalga, rodiklių formulavimas*. Tarpinė ataskaita. Kaunas. Prieiga per internetą: <http://old.lma.lt/files/Tarpine_ataskaita.pdf>.

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras. *Lyčių lygybės aspektas mokinių ugdyme karjerai*. Prieiga per internetą: <http://www.mukis.lt/lt/mokytotojo_knyga.html>.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2015). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. balandžio 13 d. įsakymas Nr. A1-199 „Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų planas 2015–2017 metams“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8d1477a0e1b011e44a809231b4b55019>>.

Lietuvos statistikos departamentas (2017). *Moterų ir vyrų statistika 2016*. Prieiga per internetą: <<https://osp.stat.gov.lt/statistikos-leidiniu-katalogas?eventId=158501>>.

KVIST, E.; PETERSON, E. (2010). What has gender equality got to do with it? An analysis of policy debates surrounding domestic services in the welfare states of Spain and Sweden. *NORA: Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, vol. 18(3), p. 185–203.

MAŽEIKIENĖ, N.; DORELAITIENĖ, A. (2011). Socialinių darbuotojų vyrų nehegemoninio vyriškumo patirtys iš feministinės biografinio tyrimo perspektyvos. *Kultūra ir visuomenė*, Nr. 2(2), p. 55–74.

MEIER, P.; LOMBARDO, E. (2008). Concepts of citizenship underlying EU gender equality policies. *Citizenship Studies*, vol. 12(5), p. 481–493.

MEIER, P.; PETERSON, E.; TERTINEGG, K.; ZENTAI, V. (2007). The pregnant worker and caring mother: framing family policies across Europe. In M. Verloo (ed.). *Multiple meanings of gender equality. A critical frame analysis of gender policies in Europe*. CEU Press, p. 109–140.

NOVELSKAITĖ, A.; PURVANECKIENĖ, G. (sud.) (2011). *Moteris fiziniuose ir technologijos moksluose: mokinė, studentė, mokslininkė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 277 p.

OECD (2017). *PISA in Focus#69: What kind of career in science do 15-year-old-boys and girls expect for themselves*. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/76e7442c-en.pdf?expires=1494424253&id=id&accname=guest&checksum=48B2B6ED6BA1EC438151628AA4667BDC>>.

REINGARDIENĖ, J. (2004). Europos lyčių lygybės strategija: kintančios lyčių politikos privalumai ir grėsmės. *Sociologija: mintis ir veiksmas*, Nr. 3, p. 13–27.

REINGARDIENĖ, J.; TEREŠKINAS, A. (2006). Darbo ir šeimos gyvenimo suderinimas Lietuvoje bei lyčių lygybė: iššūkiai ir galimybės. In J. Reingardienė (sud.). *(Ne)apmokamas darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė Europoje*. Vilnius: Socialinių tyrimų centras, VDU, p. 47–102.

SCAMBOR, E.; BERGMANN, N.; WOJNICKA, K.; BELGHITI-MAHUT, S.; HEARN, J.; HOLTER, Ø. G.; GÄRTNER, M.; HRŽENJAK, M.; SCAMBOR, C.; WHITE, A. (2014). Men and gender equality: European insights. *Men and Masculinities*, vol. 17, p. 552–577.

SCAMBOR, E.; HOLTER, Ø. G.; THEUNERT, M. (2016). Caring masculinities – men as actors and beneficiaries of gender equality. *Documentation of the 3rd International Conference on Men and Equal Opportunities in Luxembourg 2016*, p. 25–37. Prieiga per internetą: <<http://www.mega.public.lu/fr/publications/publications-ministere/2018/Brochure-ICMEO/ICMEO-Documentation1.pdf>>.

SCAMBOR, E.; HRŽENJAK, M.; BERGMANN, N.; HOLTER, Ø. G. (2015). Men's share of care for children and professional care. *Studia Humanistyczne AGH*, vol. 14(2), p. 53–71.

SCAMBOR, E.; WOJNICKA, K.; BERGMANN, N. (eds.) (2013). *The role of men in gender equality – European strategies and insights*. Luxembourg: Office of the European Union.

STANIŠAUSKIENĖ, V.; URBONIENĖ, A. (2017). Informacinių technologijų studentų profesinio identiteto raiška lyčių aspektu. *Informacijos mokslai*, Nr. 80, p. 90–104.

STANIŠAUSKIENĖ, V.; NASECKAITĖ, A. (2012a). *Ugdymas karjerai. Mokinio knyga*. 195 p. Prieiga per internetą: <www.mukis.lt>.

STANIŠAUSKIENĖ, V.; NASECKAITĖ, A. (2012b). *Ugdymas karjerai. Mokytojo knyga*. 356 p. Prieiga per internetą: <www.mukis.lt>.

ŠUMSKAITĖ, L. (2014). Norminis vyriškumas tėvystės praktikose. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, Nr. 8, p. 33–50. Prieiga per internetą: <<http://www.vu.lt/leidyba/lt/mokslo-zurnalai/socialine-teorija-empirija-politika-ir-praktika/archyvas/stepp-2014-8>>.

Švietimo ir mokslo ministerija (2014). Švietimo ir mokslo ministro 2014 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. V-72 „Dėl Ugdymo karjerai programos patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/99c37290cf9011e3a8ded1a0f5aff0a9>>.

TEREŠKINAS, A. (2004). Tarp norminio ir subordinuoto vyriškumo formų: vyrai, jų seksualumas ir maskulinizmo politika šiuolaikinėje Lietuvoje. *Sociologija: mintis ir veiksmas*, Nr. 3, p. 28–38.

TEREŠKINAS, A. (2011). *Vyrų pasaulis. Vyrų ir žaidzdos vyriškumas Lietuvoje*. Vilnius: Baltos lankos.

URBONIENĖ, A. (2011). Mokinių profesinės motyvacijos formavimosi prielaidos fizinių ir technologijos mokslų srityse lyties aspektu. In A. Novelskaitė, G. Purvaneckienė (sud.). *Moteris fiziniuose ir technologijos moksluose: mokinė, studentė, mokslininkė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 60–76.

VERLOO, M.; LOMBARDO, E. (2007). Contested gender equality and policy variety in Europe: introducing a critical frame analysis approach. In M. Verloo (ed.). *Multiple meanings of gender equality in Europe. A critical frame analysis of gender policies in Europe*. Budapest: CEU, p. 21–50.

ZALENIENE, I.; RAKAUSKIENE, G. O.; GRIGOLOVICIENE, D. (2013). Gender equality in Lithuanian system of education and science. *European Scientific Journal*, vol. 9(17), p. 282–302.

GENDER EQUALITY IN EDUCATION: CHALLENGES FOR BOYS IN CHOOSING CARE PROFESSIONS

Vilana Pilinkaitė-Sotirovič

S u m m a r y

This article analyzes how gender equality discourses shape the opportunities for boys to choose non-traditional professions in the care economy (kindergarten teachers, teachers in the elementary schools, social workers, nurses etc.). Research on gender equality in education examines the paths for girls in physical and technological sciences (STEM) and highlights the impact of gender stereotypes and the traditional perceptions of gender roles on women in choosing careers in this field. As some comparative research in the EU has shown, numbers of women in “male-dominated” professions increased in the last two decades. Nevertheless, the men’s move to care professions is very slow due to the lack of support for boys to choose non-traditional/atypical professions (Scambor et al. 2013). By applying discourse analysis, this article examines the content (texts and

visuals) of the methodological material for vocational counseling (www.mukis.lt). It suggests that a gender-neutral and gender-differentiated conceptualization of profession preferences, motivation and representation are present in the content of vocational material, while the gender-pluralistic approach tends to be absent. Care professions in general are almost invisible in the content of vocational training materials (the silence discourse) and represented only by women. These tendencies suggest the reproduction of gendered norms and understandings about different gender roles in society. The discourse regarding men’s engagement in care professions is still underdeveloped in Lithuania.

Keywords: gender equality, care professions, vocational education, gender equality discourses, care economy.

Įteikta 2018 m. gegužės 31 d.